

מעשה שהיה¹⁷, וְלֹא מִנְעַל שְׂאִינוֹ תְּפֹרֹר וּאִפִּילוּ מוּחֶזֶק בִּיתְדוֹת עֵץ, כִּיּוֹן שֶׁלֹא רָאוּי לְשִׁימוּשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף לֹא מִשְׁלָחִים מִנְעַל לָבָן, מִפְּנֵי שְׁצָרִיךְ הוּא עֲדִיין אֶמֶן לְהַשְׁחִירוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה לֹא הָיוּ נוֹעֲלִים מִנְעַל לָבָן. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל דָּבָר שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ כִּמוֹ שֶׁהוּא וּמִתּוֹקֵן כָּל צָרְכּוֹ - בְּיוֹם טוֹב מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ¹⁸:

פרק שני

דיני עירוב תבשילין

משנה א

אסור לבשל מיום טוב לשבת, לפיכך יום טוב שחל להיות ערב שבת - ביום שישי - לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת שלא יהא עיקר בישולו ביום טוב לשם שבת, אֲבָל מִבְּשֵׁל הוּא לְיוֹם טוֹב - שְׁעִיקָר בִּישּׁוּלוֹ יֵהָא לְיוֹם טוֹב, וְאִם הוֹתִיר מֵהָאוֹכֵל שְׁבִישֵׁל לְיוֹם טוֹב - הוֹתִיר לְשַׁבָּת מוֹתֵר לֵאכֹלָה בִּשְׁבַת.

יש אפשרות לבשל מיום טוב לשבת כיצד? וְעוֹשֶׂה תְּבִשִּׁיל מִעֶרֶב יוֹם טוֹב וּמִיִּיחָדוֹ לְשֵׁם עִירֹב

ר' עובדיה מברטנורא מסמרים. שגזרו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת ויו"ט, משום מעשה שהיה שנהרגו הרוגי מלכות על ידו, כמבואר במסכת שבת פרק במה אשה יוצאה [דף ס]: ולא מנעל שאינו תפור. ואפילו הוא מחובר ביתדות של עץ וכיוצא בהן: אף לא מנעל לבן. באתריה דרבי יהודה לא היו נועלים מנעל לבן עד שמשחירים אותו: שצריך אומן. להשחירו: כל שנאותין בו בחול. ה"ק, כל שנאותין בו בחול כמות שהוא ואינו צריך למלאכה אחרת, אע"פ שאין נאותין בו ביו"ט, כגון תפילין, שבחול לובשין אותן כמות שהן וביום טוב אין לובשין אותן, משלחין אותן ביו"ט: ב' א יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחילה. כלומר לא יהא תחילת בישולו ועיקרו לשם שבת, אלא לשם יו"ט יהא תחילת בשולו ומה שמותיר יהא לשבת: ועושה תבשיל מערב יום טוב. לשם ערובי תבשילין. אית דאמרי טעמא דהאי תבשיל מערב יו"ט, משום כבוד שבת הוא, שמתוך שמערב יו"ט זוכר השבת יברור מנה יפה לשבת, ולא ישכח שבת משום

ביאורים והרחבות

17. בגמרא למדין שאין יוצאין בסנדל המסומר משום מעשה שהיה, כדגרסינן בגמרא שבת (ס, א): סנדל המסומר, מאי טעמא (לא יצא בו בשבת)? אמר שמואל: שלפי (משמטין מן) הגזרה היו, והיו נחבאין במערה, ואמרו: הנכנס יכנס והיוצא אל יצא. נהפך סנדלו של אחד מהן, כסבורין הם אחד מהן יצא וראוהו אויבים ועכשיו באין עליהן, דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אויבים. רבי אילעאי בן אלעזר אומר: במערה היו יושבין ושמעו קול מעל גבי המערה, כסבורין היו שבאו עליהם אויבים, דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהן אויבים. באותה שעה אמרו: אל יצא אדם בסנדל המסומר. וכיון שאסור לצאת בו ביום טוב אסור גם לשלחו לחברו.

18. בגמרא (טו, א) מסופר שרב ששת שלח לחכמים ביום טוב תפילין, שאל אותו אביי, הרי שנינו: "כל שנאותין בו ביום טוב, משלחין אותו", וביום טוב לא מניחין תפילין? וענה לו רב ששת שכך כוונת המשנה: כל שנאותין בו בחול, משלחין אותו ביום טוב. כלומר כך יש לפסק את משנתנו: "כל שנאותין בו, ביום טוב משלחין אותו".

ר' עובדיה מברטנורא
 טרדת יום טוב. ואית דאמרי
 משום כבוד יום טוב הוא, כדי
 שיראו שאין אופין מיו"ט
 לשבת אלא א"כ התחיל מבעוד
 יום דביו"ט אינו אלא גומר, ק"ו
 מיו"ט לחול דלגמרי אין אופין
 ולא מבשלין. ומברכים על
 ערובי תבשילין כדרך
 שמברכים על ערובי חצרות.
 וצריך לזכות ע"י אחר לכל מי

תבשילין¹⁹ וְסוּמְךָ עָלֶיךָ לַשַּׁבָּת - על סמך תבשיל
 זה שעשאו מערב יום טוב, הוא מוסיף לבשל ביום
 טוב לצורך שבת²⁰.
 בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שְׁנֵי תַבְשִׁילִין לפחות
 צריכים ל"עירובי תבשילין", וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים:
 תַּבְשִׁיל אֶחָד.
 וְשׁוּן בית שמאי ובית הלל בְּדָג וּבִיצָה שְׁעָלֵיו
 שֶׁהֵן נחשבים שְׁנֵי תַבְשִׁילִין וסומך עליהם לשבת
 אף לדעת בית שמאי²¹.

ביאורים והרחבות

19. בגמרא (טו, ב) למדין בשם שמואל את המקור לעירוב תבשילין, דאמר קרא (שמות כ, ח):
 "זכור את יום השבת לקדשו" - זכרהו מאחר שבא להשכיחו (כיון שטורח הרבה בהכנות ליום
 טוב, עלול לשכוח את ההכנות לשבת, לפיכך מצוה לעשות עירוב תבשילין, להזכיר את השבת).
 אחר כך מבררת הגמרא הטעם למה תקנו עירוב תבשילין (שהרי הפסוק "זכור וכו'" אינו אלא
 אסמכתא בעלמא, וודאי עירוב תבשילין הוא מתקנת חכמים, ומה טעם ראו לתקן. רש"י)? אמר רבא:
 כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב (ולא יגמור הכל ביום טוב. נמצא העירוב תקנה
 לכבוד השבת). רב אשי אמר: כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת (אלא אם כן התחיל מבעוד
 יום, שאינו אלא כגומר והולך) קל וחומר מיום טוב לחול (שאסור לגמרי. נמצא העירוב תקנה לכבוד
 יום טוב). על שני הטעמים הללו שואלין ממשנתנו: "עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו
 לשבת". בשלמא לרב אשי דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת, היינו דמערב יום
 טוב אין ביום טוב לא, אלא לרבא שלדעתו התקנה עבור השבת, מאי איריא מערב יום טוב,
 אפילו ביום טוב נמי (יעשה תבשיל אפילו ביו"ט המיוחד לשבת)? אין הכי נמי (אפשרי), אלא גזרה
 שמא יפשע (ולא יכין כלל).

מקור נוסף להכנת עירוב תבשילין מביא התנא מהפסוק (שמות טז, כג): "את אשר תאפו אפו
 ואת אשר תבשלו בשלו" - מכאן אמר רבי אלעזר: אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין
 אלא על המבושל, מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה.

20. בגמרא (טז, א) למדין בשם אביי שמניח עירוב של תבשיל דווקא ולא של פת, כיוון
 שצריכים לעירובי תבשילין דווקא דבר שאינו מצוי כל כך. שהפת, כיוון שהיא מצויה, אין
 הדבר ניכר שעשאה לשם שבת, ולכן אינה מועילה לעירובי תבשילין.

עוד למדין בשם רבי אבא: עירובי תבשילין צריכין כזית, בין שהוא מבשל לאחד בין שהוא
 מבשל למאה.

עוד למדין בשם רב (טז, ב): עירובי תבשילין צריכין דעת, היינו שידעו שהניחו עירוב לצורך
 בישול ביום שישי לכבוד שבת.

עוד למדין (יז, א) שמי שלא הניח עירובי תבשילין הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין, לא
 לו ולא לאחרים, ולא אחרים אופין ומבשלין לו. כיצד הוא עושה? מקנה קמחו לאחרים ואופין
 לו ומבשלין לו.

21. בגמרא (יז, ב) למדין, שמשנתנו דלא כי האי תנא, דתניא: אמר רבי שמעון בן אלעזר: מודים
 בית שמאי ובית הלל על שני תבשילין שצריך, על מה נחלקו על דג וביצה שעליו, שביט
 שמאי אומרים: שני תבשילין (כלומר, צריך לעירוב שני תבשילין, ודג וביצה שעליו אינו חשוב אלא

ר' עובדיה מברטנורא שרוצה אחר כך לסמוך על עירובו, ואפילו שלא מדעתו, דזכין לאדם שלא בפניו: אכלו או שאבד. אותו תבשיל שבשיל, מע"ש: סומך עליו. לבשל בישולו ביו"ט לצורך שבת. אבל מתחילתו אין עירובי תבשילין פחות מכזית, בין לאחד בין למאה. ואם התחיל בעיסתו ונאבד עירובו, מה שהתחיל גומר: ב מטבילין את הכל. שחייב אדם לטהר עצמו ברגל. וכל מה שצריך טבילה בין אדם בין כלים מטבילין מלפני השבת: כלים מלפני השבת. שכיון שהם ראויין לאחר טבילה לדבר שלא היו ראויין לו קודם טבילה, אי מטביל להו בשבת וביו"ט הוה ליה מתקן מנא ואסור. ושבת דנקט הכא להודיעך כחן דבית הלל, דאפילו בשבת שרו להטביל אדם, משום דנראה כמיקר וכמצטנן ורוחץ לתענוג ולא לשם טבילה: ג ושיוין שמיין את המים במלוא מהן כלי אבן שאינו מקבל טומאה ונותנן במקוה מים מלוחים או עכורים עד שנושקים מים למים, נמצאו אלו זרועים ומחברים למי מקוה ובטלו אגביהו וטהרו. ואין טהרה במקוה לשום אוכל ומשקה אלא למים

אם אכלו או שאבד התבשיל שייחד לעירובו, לפני שהספיק לבשל כל צרכי שבת - לא יבשיל עוד עליו בתחלה לצורך שבת, שהרי אין כאן עירוב. ואם שיר מוננו כל שהוא - סומך עליו לבשל מיום טוב לשבת:

משנה ב

הל' יום טוב להיות אחר השבת - ביום ראשון, בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל - בין כלים טמאים ובין אדם הצריך לטבול מלפני השבת - ביום שישי, אבל בשבת וביום טוב אסורה טבילת כלים משום שבכך נראה כמתקן, ובית שמאי גוזרים בטבילת אדם משום טבילת כלים. ובית הלל אומרים: כלים צריך לטבול מלפני השבת²², ואדם יכול לטבול אפילו בשבת עצמה, שאינו נראה כמתקן אלא כרוחץ, ואינם גוזרים באדם משום כלים:

משנה ג

ושיוין את המים ובית הלל שמיין את המים בכלי אבן לטהרן - מי שתיה שנטמאו ורוצה לטהרם, ומי המקוה אינם ראויים לשתיה, נותן את שמיין את המים בכלי אבן. מי שיש לו מים יפים לשתות ונטמאו, ממלא מהן כלי אבן שאינו מקבל טומאה ונותנן במקוה מים מלוחים או עכורים עד שנושקים מים למים, נמצאו אלו זרועים ומחברים למי מקוה ובטלו אגביהו וטהרו. ואין טהרה במקוה לשום אוכל ומשקה אלא למים

ביאורים והרחבות

תבשיל אחד ואין לערב עליו, ובית הלל אומרים: תבשיל אחד (כלומר, תבשיל אחד כזה חשוב שני תבשילין ומערבין עליו). ושיוין שאם פרפר (חתך) ביצה ונתן לתוך הדג, או שרסק קפלוטות ונתן לתוך הדג, שהן שני תבשילין. אמר רבא הלכתא כתנא דידן (תבשיל אחד סגי) ואליבא דבית הלל.

22. נמצא שלדעת כולם אין מטבילים כלים בשבת ויום טוב, ובגמרא (יח, א) נתנו כמה טעמים לדבר, אמר רבה: גזרה שמא יטלנו (את הבגד) בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. רב יוסף אמר: גזרה משום סחיטת בגדים, שאף הם בכלל כלים. רב ביבי אמר: גזרה שמא ישהה. כלומר, אם יתירו לו להטביל ביום טוב ישהה את טבילת הכלים הטמאים עד ליו"ט, ועלול לבוא בתוך כך לידי תקלה שישתמש בהם לתרומה. רבא אמר: מפני שנראה כמתקן כלי ביום טוב. שהרי ע"י הטבילה נעשו הכלים ראויים לדבר שלא היו ראויים אליו קודם לכן. אולם אדם הטובל ביום טוב אינו נראה כמתקן עצמו, אלא נראה כרוחץ לתענוג.